

Herken je deze uitspraken bij de mensen aan wie jij zorg verleent?  
Hoe reageer je daar meestal op?

Lees de uitspraken boven aan het hoofdstuk nog eens door en bedenk of je er 'gezichten' bij kunt zien van mensen die je verzorgt (5 minuten).

Daarna praat je er in tweetallen over door.

Schrijf aandachtspunten op voor als je met iemand hierover in gesprek zou raken.

---

---

---

---

---

---

---

---

Wissel onderling ervaringen en visies uit.

Ken je de levensbeschouwing van de mensen die je dagelijks verzorgt? Vind je dat belangrijk om te weten? Zou het verschil maken voor de manier waarop je reageert?

---

---

---

---

---

---

---

---

Bekijk één van de interviews op de dvd 'Gesprekken over levensvragen'. Werk je in de thuiszorg, kijk dan naar het gesprek met mevrouw Willems. Werk je in de verzorging of de verpleging, kijk dan naar het gesprek met meneer Van Witzenburg.

Beantwoord daarna de volgende vragen:

Wat roept dit gesprek bij je op?

---

---

---

---

---

---

---

---

Wat herken je ervan in je werk?

---

---

---

---

---

---

---

---

Welke uitingen van zielepijn, zielevreugd of geestkracht komen volgens jou aan de orde?

---

---

---

---

---

---

---

---

Hoe geeft meneer of mevrouw betekenis aan zijn of haar leven? Wat vind je daar zelf van?

---

---

---

---

---

## Oefening 1.3 Toen je niet wist wat te zeggen. Beschrijf de situatie

pagina 17

Denk aan een situatie waarin je zelf contact had met een cliënt die het erg moeilijk had, en je jezelf afvroeg: 'Tja, wat zal ik zeggen...'. Schrijf die gebeurtenis zo nauwkeurig mogelijk op:

---

---

---

wat zei de cliënt,

---

---

---

---

wat deed hij,

---

---

---

---

hoe keek hij,

---

---

---

---

wat was zijn lichaamshouding,

---

---

---

---

wat voelde je er zelf bij,

---

---

---

---

etcetera.

---

---

---

---

---

Deze oefening doe je alleen voor jezelf.  
Bepaal zelf wat je daarvan met anderen wilt delen.

Ga na welke antwoorden het beste je diepste behoeften en verlangens weergeven en in welke mate daaraan wordt voldaan. Omcirkel daarna de behoeften of verlangens die volgens jou de meeste mensen hebben.

|                                                             | Hoe sterk is deze behoefte/<br>dit verlangen bij jouzelf? |          |           | In hoeverre ben ik tevreden met<br>deze behoefte/dit verlangen? |                      |                  |
|-------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|----------|-----------|-----------------------------------------------------------------|----------------------|------------------|
|                                                             | zwak                                                      | gematigd | erg sterk | erg<br>ontevreden                                               | redelijk<br>tevreden | zeer<br>tevreden |
| Waar heb ik echt behoefte aan?                              |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik in staat ben om anderen lief te hebben               |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik door anderen word bemind                             |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat iemand mij kent                                         |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik er toe doe                                           |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik me veilig voel (lichamelijk, emotioneel, financieel) |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik door iemand gekoesterd word                          |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik van betekenis ben                                    |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik gewaardeerd word                                     |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik innerlijke rust heb                                  |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Dat ik macht, invloed heb                                   |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |
| Aan andere dingen, zoals:                                   |                                                           |          |           |                                                                 |                      |                  |

In hoeverre stemmen jouw antwoorden overeen met de antwoorden die anderen volgens jou zouden geven?

---

---

---

---

Ga bij jezelf na wat voor jou het diepste verlangen is. Dat zou wel eens jouw belangrijkste spirituele thema of behoefte kunnen zijn.

---

---

---

---

Hoe beïnvloedt dit jouw omgaan met anderen?

---

---

---

---

---

---

---

---

Hoe beïnvloedt het je tijdsbesteding en je inzet?

---

---

---

---

---

---

---

---

Hoe zou je je opstellen ten opzichte van iemand die hetzelfde spirituele thema heeft?

---

---

---

---

---

---

---

---

**Deze oefening doe je alleen voor jezelf.  
Bepaal zelf wat je daarvan met anderen wilt delen.**

Zelfonderzoek onthult wat er in je hart omgaat. Het maakt ook dat je in spiritueel opzicht zelfbewuster wordt. Vul minstens twee van de volgende zinnen aan; kies daarvoor zinnen die je het meeste raken:

Mijn hoofd is de laatste tijd vol van

---

---

Ik zou tekeer willen gaan over

---

---

Wat er langzaam in mij doodbloedt is

---

---

Mijn geloof wordt uitgedaagd, omdat

---

---

Ik huil om

---

---

Ik moet bevrijd worden van

---

---

Ik word verlamd door

---

---

Ik raak verbitterd door

---

---

Ik ben het meest bang om de controle te verliezen over

---

---

---

---

---

---

Om goede zorg te kunnen verlenen en invoelend te zijn, hoef je niet precies dezelfde ervaringen gehad te hebben als je cliënt. Maar misschien heb jij wel een situatie meegemaakt, die precies hetzelfde gevoel bij jou oproept. Eerst een paar voorbeelden. Welke thema's herken je? Wat betekent dat voor jou?

*Als je het schema verder wilt aanvullen, doe je dat alleen voor jezelf.*

| Praktijksituatie                                                                                                                                                                                                                                                                        | Hoe herken ik me erin?<br>Wanneer heb ik me ook zo gevoeld?                                                                                                                                                                                                                                                               | Welke diepere gevoelens<br>deel je?                                                                                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Een 80-jarige bewoonster van een zorgcentrum: 'Lang geleden hadden we ruzie en sinds die tijd is hij me nooit meer echt nabij geweest. Hij bezoekt me nooit.'                                                                                                                           | Toen iemand een liefdesrelatie met mij verbrak.                                                                                                                                                                                                                                                                           | Afgewezen worden.<br>In de steek gelaten worden.<br>Liefde die ik niet krijg van wie ik het zo graag zou ontvangen.                                       |
| Een 56-jarige vrouw met MS: 'Ik ben zo van mijn stuk gebracht dat ik incontinentiemateriaal moet dragen. Ik voel het niet aankomen, wanneer ik moet plassen. En als de pijn komt, kan ik niets doen om het te verminderen. Ik verlies helemaal de controle over mijn lichaam!'          | Toen ik griep had en ik op geen enkele manier de verschijnselen kon laten afnemen.<br>Toen ik zwanger was en ik groeide in gewicht en een lichaam had dat op een manier reageerde die ik niet onder controle had, zoals zwangerschapsstrepen en ischias.<br>Toen ik tijdens een regenbui de macht over het stuur verloor. | Machteloosheid.<br>Niet in staat iets te beheersen wat een wezenlijk deel van mij en mijn identiteit is; iets dat ik vroeger helemaal onder controle had. |
| Een 22-jarige man met een dwarslaesie: 'Ik weet, dat ik te hard op mijn fiets reed, maar mijn God! Waarom beschermde Hij me niet? Ik ben zo kwaad, ik spring haast uit mijn vel. Mijn hele leven ligt overhoop.'                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                           |
| Een gezinsverzorger voor een volwassen kankerpatiënt met pijn: 'Ik doe mijn best, maar het lijkt niet goed genoeg te zijn. Ik weet niet wat ik moet doen. Ik houd het niet uit om hem zo te zien lijden.'                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                           |
| Een 48-jarige vrouw op een palliatieve unit: 'Ik weet dat mijn man het na mijn overlijden wel zal redden. Zeker, bedroefd. Erg bedroefd ben ik. Maar wat ik niet kan verdragen, is de gedachte aan mijn jonge kinderen. (ze huult) Wie zal er voor hen zorgen als ik er niet meer ben?' |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                           |
| Een 52-jarige gescheiden man op een palliatieve unit zegt: 'Ik hoop zo dat mijn kinderen bij elkaar blijven en dat ze hun moeder weer opzoeken. Durfde ik het maar aan ze te vragen.'                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                           |

Denk na over de volgende kwesties:

Hoe is het in jouw leven gesteld met het evenwicht tussen zorg geven en zorg ontvangen?

*Ik geef alleen zorg* 1 — 2 — 3 — 4 — 5 *Ik ontvang alleen zorg*

Hoe vaak zou je willen, dat cliënten hun waardering uitspreken over de zorg die jij geeft?

nooit 1 — 2 — 3 — 4 — 5 altijd

Hoe vaak voel je, dat het ertoe doet, wat je hebt gedaan?

nooit 1 — 2 — 3 — 4 — 5 altijd

Hoe waardevol is jouw werk volgens jou?

helemaal niet 1 — 2 — 3 — 4 — 5 zeer waardevol

[illegible]



Kruis het vakje aan onder het nummer dat het best jouw ervaring met cliënten weergeeft.

| Hoe vaak ...                                                                               | 1<br>bijna nooit | 2<br>soms | 3<br>regelmatig | 4<br>bijna altijd |  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|-----------|-----------------|-------------------|--|
| verander ik van onderwerp, zodat het gemakkelijker voor me is?                             |                  |           |                 |                   |  |
| zeg ik iets grappigs om een zwaar gesprek met een cliënt te verlichten?                    |                  |           |                 |                   |  |
| stel ik het ongemak van een cliënt kleiner voor (bijvoorbeeld 'Zo erg is het toch niet?')? |                  |           |                 |                   |  |
| ben ik bang voor wat de cliënt zal gaan zeggen?                                            |                  |           |                 |                   |  |
| geef ik een sussend antwoord wanneer een cliënt over iets ingrijpends vertelt?             |                  |           |                 |                   |  |
| zeg ik iets cynisch tegen de cliënt?                                                       |                  |           |                 |                   |  |
| richt ik me op oppervlakkige informatie die overbodig is?                                  |                  |           |                 |                   |  |
| probeer ik problemen van een cliënt op te lossen door mijn oplossing op te leggen?         |                  |           |                 |                   |  |
| vermijd ik een ongemakkelijk onderwerp?                                                    |                  |           |                 |                   |  |
| voel ik me verveeld, terwijl ik luister naar het verhaal van een cliënt?                   |                  |           |                 |                   |  |
| ben ik bang, dat ik niet in staat ben te helpen?                                           |                  |           |                 |                   |  |
| geef ik de cliënt de schuld van zijn probleem?                                             |                  |           |                 |                   |  |
| voel ik me ongevoelig ten opzichte van een cliënt?                                         |                  |           |                 |                   |  |
| benadruk ik de positieve kant (bijvoorbeeld 'Het zal allemaal wel meevallen')?             |                  |           |                 |                   |  |
| hoop ik, dat de cliënt er zelf niet meer over begint                                       |                  |           |                 |                   |  |
| doe ik alsof ik met belangstelling naar de cliënt luister?                                 |                  |           |                 |                   |  |
|                                                                                            |                  |           |                 |                   |  |

*Deze oefening doe je alleen voor jezelf. Bepaal zelf wat je daarvan met anderen wilt delen.*

Ga eens bij jezelf na wat jou inspiratie geeft en in moeilijke momenten steunt.

Ontwikkel daarna een plan om je eigen geest te voeden en jezelf in balans te voelen.

Dat plan moet je helpen je er ook zo goed mogelijk aan te houden en te zorgen dat je er ook echt aan toekomt.

Zet eerst op een rijtje, welke bovengenoemde tips jij op dit moment een plek geeft in je leven.

---

---

---

---

---

---

---

---

Kijk eens of er daarvan dingen zijn, die je anders zou willen/kunnen/moeten doen.

---

---

---

---

---

---

---

---

Voeg daarna één of meer dingen toe, waarvan je voelt dat ze belangrijk voor je zouden kunnen zijn. De tips kunnen je daarbij helpen. Maar misschien bedenk je zelf nog wel iets heel anders: dat kan natuurlijk ook.

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Oefening 3.2 Luisteren met je ogen (dvd 'Kijk nog eens goed') pagina 36

‘Wat zie je nu, zuster, als je zo naar me kijkt?’ Kijk naar de dvd ‘Kijk nog eens goed’, die gemaakt is naar aanleiding van het gelijknamige gedicht van Phillis McCormack.

Bespreek met elkaar wat je ziet en hoort en hoe jij dat beleeft.

[illegible]

- Welke dimensies van luisteren maken dat de spreker zich gehoord voelt?
- Hoeveel dimensies van luisteren kun jij opnemen in aandachtig luisteren?
- Welke dimensies van luisteren zijn denk je het moeilijkst? Waarom?

Noteer je indrukken.

[illegible]

Kies uit bovenstaand rijtje die tip waarvan je denkt dat die je het meeste verder helpt.

---

---

---

Beschrijf hoe je denkt je hierop te concentreren bij je volgende cliëntencontact.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Bekijk de onderstaande vragen zoals die wel aan geestelijk verzorgers worden gesteld en vraag je af, hoe dat bij jou is:

- Spreek ik liever dan dat ik luister? Stoort het mij dat ik niet in het centrum van de aandacht sta? Ben ik gericht op hoe te reageren terwijl de cliënt aan het woord is?
- Ben ik in staat te luisteren naar totaal verschillende inzichten (over het leven, God, waarden en normen, opvattingen) zonder me bedreigd te voelen of voel ik me gedwongen mijn mening/ideeën uit te dragen?
- Ben ik in staat onderscheid te maken tussen wat een cliënt oppervlakkig zegt en wat daar aan betekenis of zorgen onder ligt? Realiseer ik me dat het de toon is die de muziek maakt?
- Bepaalt hoe een persoon eruitziet mijn waarneming van welk persoon de spreker is of kan worden? Ben ik in staat persoonlijke verschillen te hanteren door mezelf in de ander te verplaatsen?
- Ontwijk ik gevoelens (met name negatieve emoties) wanneer ik luister naar andermans problemen? Ben ik bang voor emoties – die van mijzelf of die van een ander?
- Vind ik het moeilijk mijn eigen beperkingen en onzekerheden toe te geven? Schiet ik in de verdediging of word ik boos wanneer ik me hulpeloos of klein voel?
- Ben ik echt geïnteresseerd in het leven van anderen, nieuwsgierig naar hun ervaringen? Ben ik verveeld of neerbuigend ten opzichte van kinderen, ouderen of mensen met een psychische ziekte?
- Heb ik er meer behoefte aan nodig te zijn, geliefd en gerespecteerd te worden dan dat ik het vermogen heb om anderen zorg te geven en hen te respecteren?
- Is het voor mij mogelijk om van de ziel van een cliënt te houden ook al ben ik verder niet zo op hem gesteld? Ben ik in staat de gebrokenheid achter het gebrekkig functioneren te zien?

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal blue lines across its entire width. The paper is otherwise completely empty, with no margins, text, or other markings.

Beschouw de volgende communicatie over en weer tussen een cliënt (C) met een chronische luchtwegaandoening (COPD) en een zorgverlener (V):

- V1: 'Zo, u gaat bijna met ontslag. Is er iemand thuis die u kan helpen?'
- C1: 'Ik woon alleen. Mijn kinderen wonen in de stad, maar die hebben het veel te druk om te helpen. Ik heb net nieuwe burens en ik vind het niet prettig om hen te vragen. Er is wel iemand van de kerk waar ik vroeger heen ging, die me toen wel heeft geholpen. Maar sinds ik niet meer in de kerk kom, weet ik niet of ik hem wel moet vragen, als je begrijpt wat ik bedoel.'
- V2: 'Ja, ik begrijp wat u bedoelt. Dat is een beetje lastig. Maar waarom gaat u eigenlijk niet meer naar de kerk?'
- C2: 'Eh... (kijkt even opzij, lijkt een beetje nerveus) Ik ben er gewoon een tijdje niet geweest.'
- V3: 'Hoelang is dat al zo?'
- C3: 'Ongeveer een jaar.'
- V4: 'Hebt u onlangs nog iemand van de kerk gesproken om te kijken of ze u nu zouden kunnen helpen?'
- C4: (haalt zijn schouders op) 'Oh, ze zullen blij zijn mij te zien.'
- V5: 'Welke kerk bezoekt u?'
- C5: 'De Kerk van Alle Heiligen, aan de andere kant van de stad.'
- V6: 'Dat is nou jammer, want er is tegenwoordig nieuw onderzoek dat kerkbezoek in verband brengt met gezond zijn.'
- C6: 'Hmm. Kan zijn. Wat hebben we nodig om me hier uit te krijgen?'
- V7: 'Bel alstublieft iemand van uw kerk, want ik weet dat dat belangrijk is voor u. En veel van onze cliënten zeggen dat hun geloof hen helpt in tijden zoals deze.'
- C7: (kijkt naar de vloer, spreekt niet overtuigend) 'Oké. Ik zal erover nadenken.'
- V8: (opgelucht) 'Ik zal uw ontslagformulieren even halen. Ik ben zo terug.'

#### Vragen:

1. Omcirkel ten minste twee momenten in dit gesprek waar de cliënt aangeeft dat hij niet het gevoel heeft gehoord te worden.
2. Wat voelt de cliënt denk je wanneer de zorgverlener zegt: 'Ik begrijp wat u bedoelt'?

---

---

---

---

3. Hoe lijken jouw luistervaardigheden op die van deze zorgverlener?

Helemaal niet 1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5 volledig



[illegible]

Geef bij de volgende situaties aan wat volgens jou de beste reactie is:

1. Een mannelijke leerling moest mevrouw Van de Weeterings douchen.  
Mevrouw vindt het zichtbaar vervelend dat ze door hem gedoucht moet worden en maakt hier een opmerking over. 'Op deze manier is douchen helemaal niet fijn. Je moeten uitkleden waar iedereen bij is.' Wat zou de leerling hierop kunnen zeggen?
  - a. 'Ik zie aan u dat u het vervelend vindt dat ik u kom douchen. Ik kan me dat best voorstellen. Mag ik u toch helpen?'
  - b. 'Och, mevrouw, dat zien wij helemaal niet meer, hoor!'

---

---
2. Cliënt in badkamer: 'Ik voel me net een klein kind, nu ik zo geholpen moet worden.'
  - a. 'Dat u gebaad moet worden, dat voelt, ja, hoe zal ik dat zeggen, dat voelt zeker vernederend?'
  - b. 'O, wilt u dat ik vandaag uw haar was?'

---

---
3. Op de afdeling Intensieve Zorg van een ziekenhuis zegt de vader van een 21-jarige man die zelfmoord pleegde: 'Het is mij altijd voorgehouden dat het een zonde is om zelf een einde aan je leven te maken. Maar nu kan ik me dat niet meer voorstellen. Hoe zou het kunnen bestaan dat God nu geen mededogen zou hebben met mijn zoon?'
  - a. 'Maakt u zich geen zorgen. Laat het maar aan God over.'
  - b. 'Het klinkt alsof u daar vragen bij stelt.'

---

---
4. Iemand met een hoge dwarslaesie op een revalidatieafdeling (gekweld): 'Waarom zou ik nog verder leven? Wat heb ik, een wrak, nog te bieden?'
  - a. 'God had dit niet laten gebeuren als het geen bedoeling heeft!'
  - b. 'U lijkt helemaal van de kaart omdat u het gevoel hebt dat u niets meer kunt betekenen.'

---

---
5. Kankerpatiënt die net heeft gehoord dat pas weggenomen weefsel goed was: 'O, ik ben zo opgelucht, zo blij, zo ongelooflijk blij! Nu ga ik aan een tweede leven beginnen, en ik zal het heel anders doen.'
  - a. 'Ik ben helemaal blij voor u! Wat zal er anders gaan in uw nieuwe leven?'
  - b. 'Oké, maar vergeet nu niet uw controleafspraken.'

---

---

Lees de volgende samenvatting van een gesprek tussen een zorgverlener (V) en een zeventigjarige cliënt die terminale thuiszorg ontvangt (C).

- V1: 'Hoe is het met de pijn vandaag?'
- C1: 'Ik bid en hoop maar dat het over gaat.'
- V2: (Beoordeelt lichamelijke pijn, praat over verhoging van de dosering, moedigt de cliënt aan voldoende pijnstillers te nemen)
- C2: 'Nou, ik lijd liever nu dan wanneer ik sterf. Ik ga liever naar boven dan naar beneden' (naar de hel).
- V3: 'Kunt u me meer vertellen over hoe u denkt over lijden, over leven met pijn?'
- C3: 'Ik geloof dat je gestraft wordt voor je zonden. Ik lijd nu om de zonden die ik heb begaan.'
- V4: 'U denkt dat uw pijn nu een gevolg is van wat u in het verleden verkeerd hebt gedaan?'
- C4: 'Ik weet het niet, misschien.' (Vermijdt oogcontact) 'Weet je, 't is moeilijk te zeggen. Er moet toch een reden zijn dat ik het heb. Wist ik maar waarom!'
- V5: 'U vertelde de eerste keer dat ik hier kwam dat u bad vanwege uw pijn. Hoe lukt het u met zo'n pijn contact te hebben met God?'
- C5: 'Als ik me kan concentreren, ben ik met m'n gedachten weg bij de pijn.'
- V6: 'Bidden is een afleiding van het lijden – als u zich kunt concentreren.'
- C6: 'Ja, ik denk het, tenminste voor een poosje. Het hangt allemaal af van Hem daarboven. Als Hij wil dat ik pijn heb, dan heb ik het. En als ik me niet kan concentreren, worden mijn gebeden niet verhoord.'
- V7: 'Wat denkt u dat 'die man' daarboven van u wil?'
- C7: 'Als ik genoeg heb geleden, dan neemt Hij je op in de hemel.'
- V8: 'Even kijken of ik u goed begrijp. Uw gevoel zegt dat de pijn die u lijdt het gevolg is van uw zonde. En tegelijkertijd verstoort die pijn uw gebed en uw pogen om weer contact met God te maken. Want u zegt net zelf: als ik me niet kan concentreren, worden mijn gebeden niet verhoord. Volgens mij klopt er iets niet.'
- C8: 'Hmmm, zo had ik het nog niet bekeken, maar ik denk dat je gelijk hebt. Daar moet ik eens verder over nadenken.'
- V9: (na een lange pauze) 'Laat me weten of u een klankbord nodig heeft of een plek om uw verhaal kwijt te kunnen – hoe ik u kan helpen in uw denkproces.'

### Vragen voor een snelle analyse:

1. Hoe veilig lijkt de cliënt zich te voelen bij de zorgverlener?

*zeer veilig* 1 — 2 — 3 — 4 — 5 *zeer onveilig*

2. Hoe abstract praat de cliënt over zijn spiritualiteit?

*zeer concreet* 1 — 2 — 3 — 4 — 5 *zeer abstract*

3. Hoezeer gaat de cliënt in de verdediging ten aanzien van zijn geloofsopvattingen?

*zeer* 1 — 2 — 3 — 4 — 5 *helemaal niet*

4. Noem twee oppervlakkige levensbeschouwelijke uitdrukkingen die de cliënt gebruikt.

---

---

---

---

5. Geef één duidelijke tegenspraak aan in wat de cliënt uitdrukt.

6.Hoe gebruikt de cliënt zijn levensbeschouwing? Beschrijf hoe zijn levensbeschouwing wel of niet steunend is.

---

---

---

---

7. Hoe ondersteunend is deze zorgverlener?

zeer ondersteunend 1 — 2 — 3 — 4 — 5 helemaal niet ondersteunend

[illegible]

Schrijf op, voor je verdergaat, wat je zou kunnen zeggen in de volgende situaties:

Moeder van een 11-jarige dochter bij wie zojuist suikerziekte is vastgesteld: 'Waarom overkomen onschuldige kinderen zulke afschuwelijke dingen?'

Jij:

---

---

---

---

---

---

---

---

Een vrouw met borstkanker in een vergevorderd stadium: 'Ik heb zo veel gebeden om genezing. Misschien bid ik wel op de verkeerde manier.'

Jij:

---

---

---

---

---

---

---

---

Iemand van 87 jaar: 'Er zijn in de afgelopen maanden zoveel vrienden en familieleden van mij overleden. Ik weet niet hoeveel ik er nog bij kan hebben. Ik blijf maar denken dat God mij iets probeert duidelijk te maken, maar ik weet niet wat.'

Jij:

---

---

---

---

---

---

---

---

Schrijf achter elk antwoord van een zorgverlener de nummers van de tien richtlijnen op pagina 61 en 62 die niet worden opgevolgd.

C1: 'Waarom? Waarom krijg ik deze ziekte?' (geëmotioneerde stem, tranen in de ogen).

V1: 'Nou, (diepe zucht) u vraagt zich af hoe het komt dat u deze ziekte krijgt. We weten het nog niet precies. Onderzoek lijkt uit te wijzen dat...'

---

---

---

---

C2: 'Weet je, mijn vader zei altijd dat ik nergens voor deugde. Ja, hij wist wel hoe hij je moest raken! Het was bepaald niet gemakkelijk om zo op te moeten groeien.'

V2: 'Wat voelde u daarbij? Wat zei hij nog meer tegen u?'

---

---

---

---

C3: 'Ik bid alleen maar dat God de handen van mijn chirurg zal leiden. Als ik bid is het enige wat ik zie dat zijn vaste, zorgende handen op die van dokter A. liggen. Het zal allemaal goed komen; er is geen enkele reden om me zenuwachtig te maken. Ik kan alleen maar heel hard bidden!'

V3: 'Ja, en zorg ervoor dat u positief blijft. Ik herinner me dat u me vertelde dat het de vorige keer dat u geopereerd moest worden wel anders was. Ik ben zo blij dat u dit keer een wat optimistischer geluid laat horen! Ik weet zeker dat Jezus bij u zal zijn, en uw gebeden zal verhoren. Ja, Jezus heeft mijn gebeden om gezondheid ook verhoord. Een keer toen...'

---

---

---

---

---

---

---

---

Je bent betrokken bij de opname van een mevrouw die haar verdriet en onmacht laat zien omdat ze lang moet revalideren en daardoor haar echtgenoot die dementie heeft, niet meer kan verzorgen. Je ontmoet haar in een afhankelijke situatie in een nieuwe omgeving en in een totaal veranderde levenssituatie. Hoe zou je bovenstaande informatie (zie pagina 65) over het tot stand brengen van een goed contact toepassen?

[illegible]

## Oefening 5.4 Basisvaardigheid 2: Iets in je eigen woorden teruggeven

pagina 68

Probeer zelf eens iets in eigen woorden weer te geven!

C1: 'Weet je, ik dronk altijd veel. Mijn vrouw ging dan tekeer, niet normaal. Ik meed haar gewoon. Op een avond barstte de bom. Ik wilde haar geen pijn doen. Ik weet het niet. Ik kan gewoon niet geloven dat het allemaal is gebeurd. Het lijkt wel een nachtmerrie. Het is een nachtmerrie. Ik kan niet geloven wat ik heb gedaan – ik kan het mezelf niet vergeven.'

Jij 1:

---

---

---

---

C2: 'Ik was in de bloei van mijn leven. Toen kreeg ik last van Multiple Sclerose. Waarom? Nu moet ik luiers dragen. Ik kan de liefde niet bedrijven. Niemand wil mij nog.'

Jij 2:

---

---

---

---

C3: Ik haat het dat ik niet voor mijzelf kan zorgen. Mijn familie vindt dat niet erg, zeggen ze tenminste, maar zo voelt het niet. Ik wil niet dood. Wat heb ik nu nog voor perspectief? Waarvoor zou ik nog leven? Ik ben anderen alleen maar tot last. Soms zou ik liever dood willen zijn.

Jij 3:

---

---

---

---

Sla de algemene richtlijnen en de tips om iets in eigen woorden terug te geven er op na. Hoe passen jouw reacties bij deze aanbevelingen?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



Probeer zelf eens een paar open vragen te formuleren!

Clïënt: 'Weet je, ik dronk altijd veel. Mijn vrouw ging altijd tegen me tekeer. Ik meed haar. Op een avond barstte de bom. Ik wilde haar geen pijn doen. Ik weet niet. Ik kan gewoon niet geloven dat het allemaal is gebeurd. Het lijkt wel een nachtmerrie. Het is een nachtmerrie. Ik kan niet geloven dat ik het heb gedaan – ik kan het mezelf niet vergeven.'

Jij:

---



---



---

Clïënt: 'Ik was in de bloei van mijn leven. Toen kreeg ik last van Multiple Sclerose. Waarom? Nu moet ik luiers dragen. Ik kan de liefde niet bedrijven. Niemand wil mij nog.'

Jij: ....

---



---



---

Clïënt: 'Ik verafschuw het dat ik niet voor mijzelf kan zorgen. Mijn familie zegt dat ze het niet erg vinden. Maar dat zijn hun woorden. Ze doen anders. Ik wil niet dood. Wat heb ik nu nog voor perspectief? Waarom zou ik nog leven? Ik ben anderen alleen maar tot last. Soms zou ik liever dood zijn.'

Jij:

---



---



---

Kijk nog eens naar wat je hebt geleerd over het stellen van een open vraag. Hoe passen jouw open vragen hierbij?

Tabel 5.2 geeft de mogelijke reacties van cliënten weer op wat jij in eigen woorden teruggeeft. Probeer je voor te stellen hoe een cliënt zou reageren op jouw woorden. Waar vind je ze het meeste bij horen? Zet er een 1, 2 of 3 achter.

**Tabel 5.2 Aanwijzingen voor hoe goed een open vraag werkt**

| Het helpt niet 1                                                             | Het helpt een beetje 2                                                                                                                                                   | Het helpt goed 3                                                                                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Clïënt geeft minimaal antwoord op de vraag; kan irritatie of boosheid tonen. | Clïënt blijft praten, maar blijft zichzelf herhalen of in een kringetje ronddraaien, zegt steeds weer dezelfde dingen, laat geen teken zien van nieuw inzicht of begrip. | Clïënt graaft dieper in de zaak, zou meer informatie kunnen prijsgeven over gedachten en gevoelens die met de zaak verband houden. |

Probeer zelf eens een paar gevoelens te spiegelen!

Clïënt: 'Weet je, ik dronk altijd veel. Mijn vrouw ging altijd tegen me tekeer. Ik meed haar. Op een avond barstte de bom. Ik wilde haar geen pijn doen. Ik weet niet. Ik kan gewoon niet geloven dat het allemaal is gebeurd. Het lijkt wel een nachtmerrie. Het is een nachtmerrie. Ik kan niet geloven dat ik het heb gedaan – ik kan het mezelf niet vergeven.'

Jij:

---

---

---

---

Clïënt: 'Ik was in de bloei van mijn leven. Toen kreeg ik last van Multiple Sclerose. Waarom? Nu moet ik luiers dragen. Ik kan de liefde niet bedrijven. Niemand wil mij nog. Waarom? Ik weet niet wat ik moet doen. Waarom overkomt mij dit?'

Jij:

---

---

---

---

Clïënt: 'Ik verafschuw het dat ik niet voor mijzelf kan zorgen. Mijn familie zegt dat ze het niet erg vinden. Maar dat zijn hun woorden. Ze doen anders. Ik wil niet dood. Wat heb ik nu nog voor perspectief? Waarom zou ik nog leven? Ik ben anderen alleen maar tot last. Soms zou ik liever dood zijn.'

Jij:

---

---

---

---

Kijk nog eens naar de algemene richtlijnen en de aanwijzingen voor het spiegelen van gevoelens. In hoeverre volgen jouw open vragen deze aanbevelingen op? Is je reflectie bijvoorbeeld:

- gericht op de cliënt en het heden?
- gericht op het kernthema of de hoofdzaak, de zielepijn?
- ongeveer in overeenstemming met het gevoel van de cliënt, met inbegrip van de intensiteit van dat gevoel?

---

---

---

---

---

---

---

Tabel 5.4 vat de graadmeters samen voor hoe goed het spiegelen van gevoelens helpt. Probeer je in te leven in hoe een cliënt op jouw vragen zou antwoorden en deel de vragen daarna in bij 1, 2 en 3.

**Tabel 5.4: Graadmeters voor hoe goed het spiegelen van gevoelens helpt<sup>1</sup>**

| Het helpt niet 1                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Het helpt een beetje 2                                                                                                                                                | Het helpt goed 3                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Antwoorden van cliënt op ongeschikte en slecht getimedede reflecties omvatten onder meer: het er niet mee eens zijn, van onderwerp veranderen of het onderwerp negeren, zich van de zorgverlener afkeren, boos worden of in de verdediging gaan, een oppervlakkig antwoord geven. Ten diepste, wanneer er geen verkenning van gevoelens plaatsvindt, dan helpt de reflectie niet. | Cliënt kan het met de reflectie eens zijn, maar verkent het terrein niet verder; hij kan meer zeggen, maar niet over gevoelens. Er kan iets van emotie bij vrijkomen. | Cliënt kan verbaal of non-verbaal instemmen met de reflectie; hij verkent zichzelf en de wereld om hem heen diepgaander en verwerft daarbij nieuw inzicht; er komen emoties vrij (bijvoorbeeld zuchten, schreeuwen). |

## Oefening 5.7 Basisvaardigheid 4: Gevoelens spiegelen, verdieping

pagina 77

Bekijk dit scenario en schrijf vier manieren op om gevoel te spiegelen, één voor elk type zoals beschreven in Tabel 5.3 (pagina 74)

Een vader van een 25-jarige zoon die net te horen heeft gekregen dat deze nog maar twee weken te leven heeft: 'O God, waarom laat U mij in de steek!? Dat is wat Jezus zei aan het kruis en dat is wat ik elk moment zeg. Mijn hart is gebroken. Ik zou nog liever willen dat ik doodging. Een zoon hoort niet eerder dood te gaan dan zijn vader!' (tranen)

Geef een reflectie in één enkel woord:

---

Geef een reflectie in één zin:

---

---

Geef een reflectie op gevoelsniveau:

---

---

---

Geef een reflectie op gedragsniveau:

---

---

---

Koppel de reacties aan het juiste niveau van empathie.

Maak daarbij gebruik van de indeling van Carkhuff (tabel 5.5, pagina 79).

*Een acht maanden oude baby heeft ernstige schade opgelopen doordat hij veelvuldig door elkaar is geschud door de vriend van de moeder. Het kind ligt aan de beademing op de intensive care van een kinderafdeling. De moeder bezoekt en koestert de baby. Ze wendt zich tot je, al snotterend, en zegt: 'Ik ben geen slechte moeder. Ik heb nooit kunnen denken dat dit zou gebeuren. Ik had haar niet alleen mogen laten. Ik had hem niet moeten vertrouwen. Was ik maar niet bij hem ingetrokken ...'*

Voorbeeldantwoorden aan de moeder:

a. 'U wordt er helemaal gek van. U zou willen dat u het verleden over kon doen.'

Niveau:

---

b. 'Okee, laten we eens even naar haar longen luisteren.'

Niveau:

---

c. 'Je weet vandaag de dag maar nooit wie je kunt vertrouwen. Maar hij heeft haar niet vermoord, dat is tenminste één ding.'

Niveau:

---

d. 'Het klinkt alsof u niet alleen laaiend bent op uw vriend, maar misschien ook wel op uzelf omdat u hem met uw kind alleen hebt gelaten.'

Niveau:

---

Schrijf achter de volgende situatieschetsen reflecties die zowel basis- als verdiepende empathie laten zien.

*Situatieschets 1:*

Een gepensioneerde arts met terminale nierkanker ligt op sterven. Hij is van jongs af aan actief in de kerk. Nadat zijn eigen pastor een zalvingsritueel heeft voltrokken, bedoeld om genezing af te smeken van God, vertrouwt deze arts je toe:

Arts: 'Ik geloof niet dat het zal helpen.'

Zorgverlener: 'Kunt u me vertellen wat u daarmee bedoelt.'

Arts: 'Ik ga gewoon dood, daar is geen houden meer aan. God schendt zijn eigen natuurwetten niet. Ik moet het feit dat ik doodga zien te accepteren. (pauze) Maar ik zou zeker wensen dat God mij beter zou maken. Ik móet toegeven, het feit dat hij dat niet doet, doet mijn geloof wankelen.'

Zorgverlener: (Wat zou jij zeggen: 1. basis- en 2. verdiepende empathische reactie?)

1. basisempathische reactie: \_\_\_\_\_

---

---

---

2. verdiepende empathische reactie: \_\_\_\_\_

---

---

---

*Situatieschets 2:*

(Haar man ligt aan de beademing met een uiterst slechte prognose.)

Vrouw: 'Hij wordt beter. Dat zegt de dokter!'

Zorgverlener: 'Ik voel uw wanhoop, u wilt dat uw man beter wordt.'

Vrouw: (begint te huilen) 'Oh, een leven zonder hem kan ik me gewoon niet voorstellen. Wat moet ik doen? Hij mag niet doodgaan! Wat moet ik doen als hij doodgaat?'

Zorgverlener: (Wat zou jij zeggen: 1. basis- en 2. verdiepende empathische reactie?)

1. basisempathische reactie: \_\_\_\_\_

---

---

---

2. verdiepende empathische reactie: \_\_\_\_\_

---

---

---

Bedenk zinvolle antwoorden waarin je iets van jezelf laat zien in de volgende situaties:

Iemand die nierdialyse krijgt in het laatste stadium van de ziekte vraagt: 'Geloof jij dat er een leven is na de dood?'  
Jij:

---

---

---

---

Moeder van een 26-jarige depressieve man die zelfmoord heeft gepleegd: 'Mijn kerk leert dat zelfmoord een dood-zonde is. Maar mijn zoon leed zo verschrikkelijk. Hoe kan God mijn zoon dit verwijten? Zeg het me, ik smacht naar een antwoord!'  
Jij:

---

---

---

---

Ga vervolgens na of jouw manieren om iets van jezelf te laten zien overeenkomen met de richtlijnen:

- Mijn reactie komt tegemoet aan de behoefte van de cliënt in plaats van aan mijn eigen behoefte;
- Mijn reactie is kort en krachtig;
- Mijn reactie eerlijk;
- Met mijn reactie leg ik de bal terug bij de cliënt.

---

---

---

---

---

Tabel 5.6 somt de aanwijzingen op voor hoe goed het helpt om iets van jezelf laten zien. Denk je in hoe een cliënt zou reageren op jouw manier om iets van jezelf te laten zien en deel ze in bij 1, 2 of 3.

**Tabel 5.6: Aanwijzingen voor hoe goed het helpt om iets van jezelf laten zien**

| Het helpt niet 1                                                                                                                                                                                            | Het helpt een beetje 2                                                                                                                                                                                            | Het helpt goed 3                                                                                                                                                                                                |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| De cliënt reageert door het gesprek te beëindigen, toont ergernis omdat er tegen hem of haar werd 'gepreekt', of slaagt er niet in overtuigingen of gevoelens verder te verkennen. De relatie is verbroken. | De cliënt verkent het terrein niet verder; het kan zijn dat hij blijft praten, maar niet over gevoelens of de diepere betekenis van persoonlijke vragen of twijfel. De relatie is niet onder druk komen te staan. | De cliënt zou rustig verder kunnen gaan met reflecteren, of overtuigingen en gevoelens diepgaander verkennen, nieuwe inzichten winnen. De relatie zou meer nabij kunnen worden, maar blijft toch professioneel. |

Keer terug naar oefening 1.3 (aan het eind van hoofdstuk 1). Formuleer nu twee mogelijke antwoorden voor de situatie, met inbegrip van een reflectie op het diepere gevoel dat daarin aanwezig is.

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Heb je de richtlijnen opgevolgd? Als jij deze cliënt was geweest, hoe zou je dan gereageerd hebben op deze antwoorden? Zou je meer inzicht hebben gekregen? Zou je opgelucht zijn?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



Bedenk voor de volgende scenario's reacties waar de ander mee verder komt. Vergeet niet wat je aan eerdere vaardigheden hebt geleerd!

### *Praktijkvoorbeeld 1:*

Mw. Adriaanse, 93 jaar, is beginnend dementerend en woont op een psychogeriatrische afdeling. Zij vertelt je het volgende verhaal. Je hebt het al verscheidene keren gehoord. Er ligt een uitvoerig medisch rapport over haar, waaruit blijkt dat er geen enkel fysiek bewijs bestaat voor een trauma vanwege een val twee maanden eerder.

'Auw, mijn hoofd! (op het aanbod van pijnstillers) Nee, ik wil geen medicijnen. Ik wou dat ze me niet hadden laten vallen. Ik viel, ik kwam uit de badkamer, midden in de nacht, en ik viel en stootte mijn hoofd tegen de rand van m'n bed. Auw! Het lijkt wel of het ze niet kan schelen hier. Als er nu eens iemand iets deed. Ik heb hulp nodig. Help! Help! Ik ben hier net gevallen en heb mijn hoofd gestoten tegen de rand van het bed. Mijn hoofd doet zo'n pijn. Is er dan niemand die iets kan doen?'

Hoe reageer je?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### *Praktijkvoorbeeld 2:*

Klaas is een 35-jarige revalidatiepatiënt en oorlogsveteraan.

(vloekend...) 'Die amputatie is goed waardeloos! Als ik op dat moment niet op dat kruispunt geweest was, zou het me niet gebeurd zijn. Ik zou mijn been nog hebben! Ik moet weer terugdenken aan toen ik in die rotoorlog zat en mijn beste kameraad gedood werd door 'friendly fire'. Het is zo oneerlijk! We patrouilleerden in die woestijn vlakbij de grens. We waren echt heel voorzichtig, keken uit voor mijnen en dat soort spul. De plaatselijke bevolking leek ons niet al te gevaarlijk, we maakten ons om hen geen al te grote zorgen. We stonden allebei op het punt terug naar huis te gaan: Tom over negenentwintig dagen, ik over vierendertig. Het was een heldere, warme dag, hartstikke mooi. Het is net alsof het gisteren was. Tot opeens vanuit het niets één van onze F-14's boven ons opdook, en (vloekend) losbarstte! We lieten ons op de grond vallen, alleen was Tom op slag dood. Ik had het net zo goed geweest kunnen zijn (vloekt).'

Hoe reageer je?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

We laten nu een mantelzorger aan het woord. Hoe zou hij volgens jou moeten reageren om bij zichzelf dat 'gevoel van herkenning' te ervaren?

M1: 'Ik maak me zoveel zorgen over hem. Hij eet niet, wil z'n bed niet uit. Het lijkt wel of hij ook niet meer leven wil. Ik word er gek van! Waarom wil hij nu niets meer van zijn leven maken? Zo ken ik hem helemaal niet!'

V1: 'U lijkt me nogal teleurgesteld over hoe hij tegenover het leven staat.'

M2: 'Precies. Ik raak er ook geïrriteerd door!'

V2: 'Ja, en aan het eind van uw mogelijkheden om nog iets voor hem te betekenen. Boos ook misschien.'

M3: 'Ja, ik geloof dat ik langer moet proberen hem iemand anders te laten zijn dan hij is. Het maakt me alleen maar boos.'

V3: 'Het lijkt erop dat u bereid bent het als uw probleem te zien, niet als het zijne. (pauze) Hoe voelt die boosheid in uw lichaam?'

M4: 'O, het is alsof er een grote, zware steen op m'n maag ligt.'

V4: 'Als u nadenkt over uw boosheid, krijgt u het gevoel dat er een zware steen op uw maag ligt.'

Wat zou je volgende vraag zijn?

---

---

---

---

---

---

## Oefening 6.3 Extra vaardigheid 4: In positief perspectief plaatsen

pagina 95

Plaats het volgende in positief perspectief:

1. 'De zusters komen niet vaak langs.'

---

---

---

---

2. Slechtiendheid ten gevolge van suikerziekte.

---

---

---

---

3. 'Ik heb zo'n vollemaansgezicht! Mijn hele lichaam ziet er opgeblazen uit.'

---

---

---

---

4. 'Als je opgenomen wordt in een verpleeghuis, op mijn leeftijd, dan weet je dat je hier komt om te sterven. Dit ontnemt je alle motivatie om iets leuks te ondernemen.'

---

---

---

---

Mevrouw April is een cliënt die het moeilijk vindt om over emotionele of spiritueel pijnlijke onderwerpen te praten. Het lijkt erop, dat zij een gesprek daarover uit de weg probeert te gaan door je te vragen: 'Zou je voor me willen bidden?'

Welke reactie zou ertoe kunnen bijdragen dat het haar geestelijk weer wat beter gaat?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Welke verschillen merk je in het verhaal van de ander?

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

## Oefening 6.6 Extra vaardigheid 6: Non-verbaal, oefening in reageren

pagina 99

Mevrouw Lems is vroeger non geweest in een klooster. Op latere leeftijd is zij echter verliefd geworden op een man en is zij uitgetreden. Ze woont al meerdere jaren in een verpleeghuis en is al enige tijd vaak verdrietig en onrustig. Wanneer ze onrustig en verdrietig is, prevelt ze over God en zingt ze christelijke liederen. Het lukt niet goed om met haar te praten omdat ze de woorden niet meer goed begrijpt. Zij verkeert in een vergevorderd stadium van dementie.

Op welke manier zou jij mevrouw Lems ondersteunen?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Analyseer de volgende interactie tussen Dirk (aangeduid met C), verpleeghuisbewoner, en zijn zorgverlener (aangeduid met V):

- V1: 'Hallo, lieverd! Hoe gaat het met je vanmorgen?'
- C1: 'Ach, niet zo goed.'
- V2: 'Waarom niet? Vandaag is de dag dat je zoon op bezoek komt. Dat vind je altijd zo fijn.'
- C2: 'Ja, maar ik heb niet zo goed geslapen. En de nachtzusters kwamen niet toen ik ze belde. Daardoor heb ik in mijn bed geplast, en toen heb ik er een hele tijd in moeten liggen. Ze zijn ook zo lui, die nachtzusters.'
- V3: 'Ik weet dat het zo lijkt, Dirk, maar ze hebben het echt heel erg druk gehad afgelopen nacht. Ik weet zeker dat ze je niet opzettelijk hebben genegeerd.  
En ben je nu verschoond?'
- C3: (boos) 'Ja, nu wel. Maar ik raak erg overstuur als ik niet naar het toilet kan gaan. Weet je, het is zo ...'
- V4: 'O, ik weet het. Maar gelukkig gebeurt het niet erg vaak, toch, Dirk?'
- C4: 'Ja, maar het is zo gênant als het wel gebeurt! Weet je, ik heb wel eens gebeden dat dit me niet zou overkomen.'
- V5: 'En, wat gaan jij en je zoon vandaag doen als hij op bezoek is?'
- C5: 'Nou, hopelijk zal ik niet in mijn broek plassen.'
- V6: (lacht) 'Dat is een goeie, Dirk!'
- C6: (zonder enthousiasme) 'Ik denk dat we gewoon televisie zullen gaan kijken, zoals we altijd doen. Hij praat niet zoveel tegen mij.'
- V7: 'En, wanneer komt hij? Waar woont hij ook al weer? Dat ben ik even vergeten.'
- C7: 'Om half elf 's morgens. Hij woont net aan de andere kant van de stad.'
- V8: 'Weet je wat jij kunt doen? Begin gewoon eens met hem vragen te stellen.  
Vraag hem eens hoe het met zijn kinderen gaat en hoe het op zijn werk gaat.  
Misschien dat hij dan ook jou iets gaat vragen. Dan kun je eens een echt gesprek krijgen, voor de verandering. Ik weet nog hoe ik er mijn best voor moest doen bij mijn moeder, en hoe goed dat werkte. Nu vertelt ze me over iedereen met wie ze praat, en over wat ze op de televisie ziet, en dat soort dingen. Ik denk dat je je stukken beter zult voelen, als je het over die boeg probeert te gooien.'
- C8: 'Wie weet.'
- V9: 'Nou, ik moet weer eens gaan.'
- C9: 'Oké.'
- V10: 'Dag, Dirk.'
- C10: 'Dag.'

Kijk nog eens naar de 'dooddoeners' uit hoofdstuk 2, oefening 2.5.  
Welke van die antwoorden herken je hier?

Geef aan waar je het volgende gezien hebt:

1. Veranderen van onderwerp: \_\_\_\_\_
2. Humor inzetten, een grapje maken: \_\_\_\_\_
3. Goedkope troost geven: \_\_\_\_\_
4. Positiviteit opdringen: \_\_\_\_\_
5. Gevoel van ongemak zo klein mogelijk maken: \_\_\_\_\_
6. Een oplossing opdringen, preken: \_\_\_\_\_
7. Aandacht richten op een onnodige koersverandering: \_\_\_\_\_

Wat zijn de grootste zorgen van Dirk?

---

---

---

---

---

Welke spirituele behoefte ligt ten grondslag aan die zorg(en)?

---

---

---

---

---

---

Hoe zou jij reageren op Dirk om hem te helpen zich meer spiritueel bewust te worden? Schrijf een reactie om het vijfde antwoord te vervangen.

Formuleer dit antwoord zo dat het de diepere gevoelens van Dirk en hun betekenis weerspiegelt.

---

---

---

---

---

---



Mevrouw Kortleven, de 72-jarige moeder van Ron, verblijft in een hospice.

Analyseer de volgende interactie.

V1: 'Hoe voelt u zich vandaag?'

C1: 'Niet best.' (ziet er terneergeslagen uit)

V2: 'Zo erg is het toch niet?'

C2: 'Vanmorgen toen ik wakker werd, vroeg ik mijzelf af: "Wanneer houdt het

V3: 'Wat erg, mevrouw Kortleven.' (ademt diep)

C3: 'Doordat ik ziek ben, lijden de mensen om me heen. En dat maakt me helemaal gek!' (er rollen tranen over haar wangen)

V4: 'Waarom denkt u dat ze lijden?'

C4: 'Neem nu Ron, hij ging 's morgens altijd trainen. Maar nu, door mij, heeft hij geen tijd meer om de dingen te doen waar hij van houdt. Ik voel me schuldig.' (snikt, naar adem happend) 'Gisteren kreeg ik urine op mijn jurk. Ik probeerde zelf om me om te kleden. Maar ik maakte er alleen maar een nog grotere benede van. En Ron moest het schoonmaken.'

V5: 'Ach, mevrouw Kortleven!' (omarmt haar, wrijft over haar rug)

C5: 'Heer, heb medelijden. Laat me alsjeblieft sterven.'

V6: 'Dat hij voor u wil zorgen, is Rons eigen keuze. Op dit ogenblik is zorgen voor u zijn prioriteit omdat hij heel veel van u houdt. Daar hoeft u zich niet schuldig over te voelen.' (omarmt haar weer)

C6: 'Misschien.' (klinkt niet overtuigd)

V7: 'Nou, werken de pijnstillers nog steeds voldoende?'

### *Vragen om de analyse te vergemakkelijken:*

Welke antwoorden die de zorgverlener geeft, zorgen ervoor dat de cliënt dichtslaat?

1. Veranderen van onderwerp: \_\_\_\_\_
2. Humor inzetten, een grapje maken: \_\_\_\_\_
3. Goedkope troost geven: \_\_\_\_\_
4. Positiviteit opdringen: \_\_\_\_\_
5. Gevoel van ongemak zo klein mogelijk maken: \_\_\_\_\_
6. Een oplossing opdringen, preken: \_\_\_\_\_
7. Aandacht richten op een onnodige koersverandering: \_\_\_\_\_

Waarin schuilt de spirituele pijn van mevrouw Kortleven?

---

---

---

---

Schrijf ter vervanging van de zesde opmerking van de verpleger twee antwoorden op die mevrouw Kortleven zouden kunnen helpen.

---

---

---

---

Bert, 38 jaar, is een man met aids en verblijft op de revalidatieafdeling van een verpleeghuis. Analyseer het volgende gesprek.

V1: 'Ik hoor dat je binnenkort weggaat.'

C1: 'Ja, ik ben zo blij dat ik hier wegkan. Ik ben 38 en ik woon hier bij 90-jarigen. Dat klopt niet.'

V2: 'Hoe voel je je daarbij?'

C2: 'Gedepriemd. Mensen gaan dood om me heen. Het is al erg genoeg dat ik zelf doodga. Ik hoef niet elk moment van de dag aan de dood herinnerd te worden.' (Cliënt lijkt boos)

V3: 'Je lijkt boos.'

C3: 'Dat ben ik ook. Omdat het me veel tijd heeft gekost hier uit te komen. Het was niet mijn bedoeling tegen je te schreeuwen. Sorry.' (Cliënt kijkt weg)

V4: 'Het is oké. Het is heel moeilijk voor je geweest. Maar ik ben er, als er iets is waarover je wilt praten.'

C4: 'Ik begrijp niet wat er van me verwacht wordt. Ik probeer alles goed te doen, maar het loopt allemaal verkeerd af. Net als ik denk dat het niet erger kan worden, gebeurt dat toch.' (steekt een sigaret op) 'Weet je wat zo grappig is?' (glimlacht ironisch) 'Sommige mensen proberen me ervan te overtuigen dat ik moet stoppen met roken, terwijl roken het kleinste van mijn problemen is. Roken kalmeert me.'

V5: (glimlacht terug) 'Wiens verwachtingen bedoelt u?'

C5: 'Van het leven, van God. Ik weet het niet. Je weet wel dat ze zeggen "Doe goed en je zult beloond worden?" Nou, dat is niet waar.' (pauze) 'Nou, misschien word ik gestraft omdat ik homoseksueel ben. Mijn moeder heeft me om die reden verstoten. Ik dacht dat ik een monogame relatie had. Ik was trouw aan Gerard. Maar hij brak niet alleen mijn hart, hij gaf me ook nog deze ziekte.' (begint te snikken)

V6: (komt dichterbij, legt een hand op Berts arm)

C6: (zucht diep) 'Ik had eindelijk vrede met mijn situatie. Net nu ik geleerd heb ermee om te gaan, krijg ik deze hersenziekte. Alsof het nog niet genoeg is dat ik aids heb. Nu kan ik zelfs de linkerkant van mijn lichaam niet meer bewegen.' (veegt tranen weg) 'Ik ben pas 38. Wat heb ik voor verkeerd gedaan? Waarom ik?'

V7: (geeft hem een papieren zakdoekje) 'Ik weet het niet.' (maakt aanstalten weg te gaan)

C7: 'Dank je dat je geluisterd hebt. Ik weet dat je niet zo lang had hoeven blijven.' (glimlacht en maakt oogcontact)

### Vragen om tot een snelle analyse te komen:

Wat van het onderstaande beschrijft het best Berts spirituele pijn?

1. onverminderde fysieke pijn;
2. bedrog of geschonden vertrouwen;
3. verlies van waardigheid;
4. verlies van een doel in het leven.

Wat deed of zei zijn zorgverlener dat herstel bevordert?

---

---

---

---

---

---

Wat had effectiever kunnen zijn?

---

---

---

---

---

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.